

UNDERDÅNIGT UTLÅTANDE

ANGAENDE

ÅTGÄRDER FÖR SULFITSPRIT- TILLVERKNINGENS BEFRÄMJANDE M. M.

AVGIVET DEN 27 AUGUSTI 1917

AV

KUNGL. KOMMERSKOLLEGIUM

STOCKHOLM 1918

ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

Stockholm den 27 augusti 1917.

TILL KONUNGEN.

Enligt nådig remiss den 19 mars 1917 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt kommerskollegium att avgiva underdånigt utlåtande över de utlåtanden, förslag och framställningar, som vid olika tillfällen gjorts av kommerskollegium, nykterhetskommittén och kontrollstyrelsen m. fl. rörande frågan om åtgärder för sulfitspritindustriens befrämjande och ordnandet av handeln med den skattefria spriten samt därvid särskilt taga under öfvervägande, huruvida det föreslagna statsmonopolet å handeln med viss sprit lämpligen kan genomföras utan införande i samband därmed av statsmonopol eller annan dylik anordning i fråga om importen av brännolja. De remitterade handlingarna omfatta förutom det av kontrollstyrelsen den 5 mars 1917 avgivna förslaget till förordning angående skattefri sprit samt vissa alkoholhaltiga preparat m. m. åtskilliga i styrelsens utlåtande uppräknade framställningar.

De i de remitterade framställningarna väckta förslagen avse å ena sidan åtgärder till sulfitsprittillverkningens befrämjande samt å andra sidan anordningar till förekommande av missbruk av den skattefria spriten. I det förra avseendet har kommerskollegium tidigare föreslagit dels tull å petroleum-bensin och gasolin, uppgående till 20 öre per kg., dels vissa förändrade bestämmelser beträffande denatureringen i syfte att förebygga konkurrens mellan sulfitspritfabrikerna och potatisbrännerierna. Från andra håll har såsom medel för samma ändamål framförts tanken på anordnande av monopol å importen av brännolja. I senare avseendet hava nykterhetskommittén och kontrollstyrelsen i samband med vissa föreskrifter för handels ordnande förordat ett statsmonopol å handeln med skattefri sprit. Beträffande åtgärder för sulfitsprittillverkningens befrämjande har nykterhetskommittén uttalat, att in-

förande av monopol å handeln med skattefri sprit vore en åtgärd alldeles oberoende av frågan om tull å bensen. Kontrollstyrelsen, som däremot ställt sig avvisande gent emot en sådan tull, finner monopol å brännoljeimporten vara ett lämpligt medel för sulfitspritindustriens befrämjande. Något omedelbart samband med spritmonopolet föreläge dock icke, ehuru det vore önskvärt, att frågan om brännoljemonopol upptoges till skyndsamt behandling.

I anledning av remissen har kollegium lämnat sammanslutningar inom industri och handel tillfälle avgiva yttrande i ärendet. Svar hava därvid inkommit från samtliga handelskamrar, Sveriges industriförbund, Sveriges allmänna handelsförening, Svenska cellulosa-föreningen, Sveriges minuthandlares riksförbund, Sveriges kolonialvaruengrossisters riksförbund och Sveriges färg-, drog- och kemikaliehandlares förening. Beträffande innehållet av omförmälda yttranden tillåter sig kollegium hänvisa till bilagda sammanfattning.

Med återställande av de remitterade handlingarna och med överlämnande av till kollegium inkomna yttranden får kollegium för egen del i ämnet anföra följande.

De åtgärder till sulfitspritindustriens befrämjande, som kollegium föreslog i sitt betänkande av den 21 april 1915, avsågo i huvudsak å ena sidan att reglera förhållandet mellan potatisspritfabrikationen och tillverkningen av sulfitsprit samt å andra sidan att bereda sulfitspritindustrien erforderligt skydd i konkurrensen med importerade brännoljor. Beträffande skälen härför samt åtgärdernas närmare beskaffenhet tillåter sig kollegium åberopa nämnda betänkande, vars uttalanden och förslag kollegium med nedan angivna, av teknikens och prisförhållandenas utveckling betingade modifikation saknat anledning frågå.

Nödvändigheten att inom landet få till stånd en tillverkning av ett ersättningsmedel för bensen såsom motorbränsle hade kollegium redan då tillfälle att framhålla. Erfarenheten under den tid, som förflutit sedan utlåtet avgavs, har i hög grad bekräftat denna nödvändighet. Efter de rön, som var och en haft tillfälle göra under de senaste månaderna, då vårt land varit så gott som avstängt från tillförseln av råvaror och förnödenheter, borde det utan vidare stå klart, vilken betydelse man bör tillmäta skapandet av inhemska ersättningsmedel för importerade nödvändighetsvaror. Främjandet av sådana tillverkningar kan utan vidare betecknas såsom ett statsintresse av högsta vikt.

Till belysande av sulfitspritindustriens utveckling må anföras följande siffror, sammanställda av professor E. Hubendick.

Sulfitsprit tillverkas för närvarande vid följande fabriker.

	Ton massa.
Bergvik	32,000
Kvarnsveden	25,000
Skutskär	18,000
Göta	25,000
	<hr/> 100,000

motsvarande cirka 4,000,000 liter 95-procentig sprit.

Under uppförande äro vid Skoghall, Svartvik och Ström fabriker representerande cirka 55,000 ton massa, motsvarande cirka 2,200,000 liter 95-procentig sprit.

Underhandlingar om spritfabrikers uppförande pågå, enligt uppgift från aktiebolaget Ethyl, för närvarande med sulfidfabriker representerande 180,000 ton massa, motsvarande cirka 7,200,000 liter 95-procentig sprit.

Häruöver återstå inom landet fabriker, vid vilka sprittillverkning kan tänkas vara möjlig, representerande 300,000 ton massa och motsvarande cirka 12,000,000 liter 95-procentig sprit.

De under anläggning varande fabriker torde bliva driftfärdiga omkring oktober -- november i år.

År 1914 har för motordrift denaturerats 183,270.4 liter och år 1915 för samma ändamål 95,470.8 liter av normalstyrka. Den denaturerade spriten har förbrukats på följande sätt, räknat efter normalstyrka i liter.

År	Vetenskapligt bruk.	Sjukhus.	Ättiksfabriker.	Kemisk-teknisk fabrikation.	Färg och färgfärdiga.	Försäljning.	Motor-drift.	Järnvägsdrift.
1908	19,513.2	33,726.6	308,151.9	167,238.6	377,890.6	3,269,076.4	—	—
1909	20,400.4	34,308.1	300,383.0	208,817.0	463,674.0	3,303,510.7	—	—
1910	18,955.4	46,646.0	289,099.5	234,700.2	444,121.0	3,529,012.0	—	—
1911	15,333.0	42,036.9	289,321.2	338,853.3	349,528.8	4,654,929.3	—	—
1912	18,386.7	56,356.5	296,515.2	349,784.6	308,203.8	5,550,191.2	—	—
1913	16,792.3	56,127.2	300,926.7	360,381.3	231,731.5	4,462,322.4	—	—
1914	19,213.5	53,257.0	307,727.1	456,889.2	161,686.4	5,368,117.8	183,270.4	—
1915	21,650.9	58,564.5	309,098.5	481,506.9	130,772.9	6,112,586.7	95,470.8	—
1916	19,715.3	58,995.8	341,667.0	731,943.3	119,544.1	4,521,607.1	662,300.4	279,569.4

Härtill torde böra anmärkas, att en icke obetydlig del av den kvantitet, som uppgivits under rubrik »försäljning», med all sannolikhet gått till motordrift under de senaste åren.

Sulfitspriten användbarhet för olika ändamål, särskilt såsom motorbränsle, hade kollegium tillfälle konstatera i sitt tidigare utlåtande. Sedan dess hava ytterligare försök blivit utförda, vilka bekräfta de beräkningar och förutsättningar, som lågo till grund för kollegii framställning. I fråga om olika denatureringsmedels lämplighet för motordrift har kollegium även föranstaltat om fortsatta försök, men hava dessa ännu icke hunnit avslutas. Kollegium får rörande dessa tekniska frågor hänvisa till bilagda redogörelse av professor Hubendick.

Den praktiska erfarenheten har givit vid handen, att motorsprit bör vara denaturerad med en större eller mindre mängd bensol (eller bensin). Kollegium får därför understryka sin förut framförda åsikt om önskvärdheten att icke säga nödvändigheten därav, att denaturering av sprit för motorändamål med bensol må kunna äga rum. Kollegium hyser för sin del icke så stora farhågor för att på sådant sätt beredd motorsprit skall komma att missbrukas i berusningssyfte, men om sådan fara av allvarigare natur anses föreligga, böra detaljerade föreskrifter för handeln med dylik vara av ungefär den art, kontrollstyrelsen föreslagit, utgöra ett effektivt skydd.

Av de åtgärder till sulfitspritindustriens befrämjande, som kollegium tidigare förordat, har förslaget om tull å bensin mötts av starka invändningar från olika håll. Kollegii förslag var grundat på det då gällande relativt låga bensinpriset och nödvändigheten att bereda den spirande sulfitsprittfabrikationen skydd mot de mäktiga intressen, som kontrollera handeln med bensin. Sistnämnda synpunkt lär icke heller böra släppas ur sikte, om ock såsom nedan utvecklas läget för ögonblicket icke påkallar några särskilda åtgärder.

Vid beräkandet av det för sulfitspriten erforderliga tullskyddet utgick kollegium från ett bensinpris av 16 öre per liter i svensk hamn. Detta pris är för närvarande mångdubblat. En komplettering av de uppgifter rörande bensinprisen under olika år, som kollegium lämnade i sitt tidigare utlåtande, ger vid handen vilken avsevärd stegring, som ägt rum. Från att förut hava växlat mellan ett medelvärde av 16 och 18 kronor per parti om 100 liter s. k. tung bensin för automobiler och motorbåtar har enligt uppgift från Krooks petroleum- och oljeaktiebolag försäljningspriset för bensin efter enahanda beräkningsgrund utgjort

1915.

januari	kronor 48: —
februari—juli	» 45: —
juli—oktober	» 46: —
oktober—januari 1916	» 47: —

1916.

januari—maj	kronor 54: —
maj	» 59: —
juni	» 62: —
juli—februari 1917	» 64: —

1917.

februari—maj	kronor 70: —
maj—juni	» 74: —
juli	» 82: —
den 1 augusti	» 110: —

Vilket försäljningspris bensin kommer att betinga efter krigets slut, är givetvis för närvarande ogörligt att bedöma. Med stor sannolikhet torde man dock kunna förutsätta, att det för åtskilliga år framåt torde komma att ligga icke oväsentligt högre än det pris av 16 öre per liter, varå kollegium tidigare grundade sina beräkningar. I detta avseende kommer givetvis fraktfrågan att spela en avgörande roll. Men icke mindre betydelse torde böra tillskrivas den ökade efterfrågan på bensin, som efter kriget utan tvivel kommer att uppstå på världsmarknaden.

I kollegii utredning av den 21 april 1915 var utgångspunkten med avseende på sulfitspritsens tillverkningskostnad en beräkning av överingenjören Arthur Ståhlacke, utmynnande i ett pris av 19.58 öre per liter bensolsprit (100:20). Efter de upplysningar, som nämnde sakkunnige jämte professor Hubendick sedermera lämnat, ställa sig kostnaderna numera något annorlunda på grund av gjorda tekniska framsteg. Å ena sidan har utbytet av sprit ur sulfitluten visat sig — om ock varierande vid olika verk — i stort sett kunna förbättras. Å andra sidan har erfarenheten givit vid handen, att fabriksanläggningarna kunnat förenklas och förbilligas, så att utgifterna för ränta och amor-

tering kunna beräknas till lägre belopp än förut. De nämnda båda faktorerna ställa sig naturligtvis olika vid olika verk. Som ett sannolikt värde anser dock den nämnde sakkunnige, att man, sedan normala priser över huvud taget åter inträtt, bör kunna räkna med en tillverkningskostnad av 15 öre per liter 100-procentig sprit, motsvarande en kostnad av 18.7 öre per liter för bensolsprit (100 : 20). Denna framställningskostnad gör, enligt professor Hubendick, sulfitspriten såsom motorbränsle konkurrenskraftig gent emot motorbensin, så länge den senares pris ej sjunkit under 25.8 öre per liter, förutsatt att spriten användes i vanlig motor, och 21.5 öre, förutsatt att spriten användes i särskild för ändamålet avpassad motor. Då man nu enligt de sakkunniges åsikt, en åsikt som kollegium delar, icke torde hava att räkna med att bensinpriset skall så snart komma ned till motsvarande värden, i synnerhet det lägre, så framgår härav, att en skyddstull för den närmaste tiden icke är behöflig för sulfitspritindustriens utveckling. Det finnes till och med skäl förmoda, att, om denna industri tillåtes att utnyttja de nuvarande gynnsamma konjunkturerna, den även skall vara i stånd verkställa så stora amorteringar, att den skulle kunna framdeles upptaga konkurrensen med den importerade bensinen även med lägre pris på denna. Under sådana förhållanden anser sig kollegium kunna för närvarande frångå sitt förslag om tull å bensin, vilket kollegium gör så mycket hellre, som kollegium givetvis delar de av flertalet hörda organisationer framhållna betänkligheterna mot att utan tvingande skäl genom tull fördyra en förnödenhetsvara sådan som bensinen. Kollegium vill dock hava framhållit, att för den händelse de framtidsberäkningar, som ovan anförts, skulle visa sig icke hålla streck — de senare tidernas snabba ändringar i de ekonomiska förhållandena göra givetvis alla framtidskalkyler vanskliga — man torde få taga i förnyat övervägande, huruvida ett tullskydd, som dock med all sannolikhet bör kunna hållas väsentligt lägre än det av kollegium tidigare föreslagna, må anses påkallat för sulfitspritindustriens framtida upprätthållande. Kollegium vill i detta sammanhang ytterligare betona, att framställningskostnaden för sulfitsprit, sådan den av de sakkunniga enligt det ovan anförda angivits, dels är ett rent självkostnadspris, icke inneslutande någon företagarevinst utöver normal ränta, dels icke lär kunna ens som sådant realiseras vid alla fabriker — på grund av varierande förutsättningar — utan ett pålägg av 2 à 3 öre per liter. Å andra sidan må dock erinras därom, att försök med iver bedrivs i syfte att ur sulfitulterna extrahera även andra värdefulla produkter. I den mån dessa försök leda till ett resultat, torde man hava anledning förvänta en större

möjlighet för sulfitindustrien att nedbringa kostnaderna för spritframställningen.

Bland de förslag, som väckts för åstadkommande av erforderligt skydd åt sulfitspritindustrien gentemot konkurrensen från handeln med bensin, har även framförts tanken på ett statens monopol med avseende å importen av brännolja. I de flesta av de till kollegium inkomna yttrandena avvisat såsom synnerligen olämpligt, har detta förslag på vissa håll dock vunnit anslutning såsom ett komplement till det föreslagna monopolen å handeln med skattefri sprit, därest ett sådant monopol ansetts böra komma till stånd. För egen del får kollegium, som nedan till närmare granskning upptagit frågan om ett statens spritmonopol, avstyrka införande av ett statsmonopol å importen av brännolja.

Kollegium måste därvid göra gällande bestämda principiella betänkligheter mot att införa monopol i andra fall, än där synnerligen starka statsintressen, till exempel av trängande fiskalisk natur, föreligga. Att staten under extraordinära förhållanden kan finnas lämpligen böra taga sådan verksamhet omhand, lär få betecknas såsom en nödfallsåtgärd. Härtill kommer emellertid, då fråga är om brännoljemarknaden, särskilda förhållanden, som enligt kollegii uppfattning utesluta tanken på ett permanent statsmonopol. Brännoljemarknaden domineras av ett starkt koncentrerat utländskt intresse och utan samförstånd med detta intresse skulle den svenska konsumenterna löpa fara att framgent drabbas av högst kännbara olägenheter av det slag, som för ögonblicket göra sig gällande i fråga om brännoljetillgången. Då sulfitspriten icke kan tänkas i nämnvärd mån utgöra någon ersättning för vårt behov av fotogen och andra tyngre oljor, förbjuder sig av sig självt tanken på att söka lägga hinder i vägen för de möjligheter, som kunna yppa sig att tillföra landet dessa nödvändiga varor. Allraminst vore det välbetänkt att, innan man kan i någon mån bedöma, i vilken riktning de internationella handelsförhållandena skola komma att efter kriget utveckla sig, binda sin handlingsfrihet i något avseende, där mellanhavanden med utlandet beröras, så som fallet skulle bliva, om ett statsmonopol på brännolja bleve under nuvarande förhållanden tillskapat.

Kollegium vill slutligen icke underlåta framhålla, vilken betydande omslutning statsmonopolet skulle komma att erhålla såsom affärsföretag betraktat. Allenast ett sulfitspritmonopol skulle sålunda röra sig om 1—5 miljoner kronor alltefter sulfitsprittillverkningens omfattning. Därutöver skulle brännoljemonopolet komma att erhålla en omslutning av minst 30 miljoner kronor.

Beträffande frågan om monopol å handeln med sulfitsprit och annan denaturerad sprit var kollegium icke främmande för tanken härpå vid den av kollegium tidigare verkställda utredningen rörande åtgärder för sulfitspritindustriens befrämjande. Av hänsyn till de allmänna skäl, som kunna anföras mot att utan tvingande nödvändighet skapa ett monopol på det industriella området och därigenom binda affärslivet i dess fria utveckling, förkastade kollegium emellertid denna utväg.

Gent emot det av kontrollstyrelsen förordade statsmonopolet får kollegium utom nämnda principiella skäl åberopa följande detaljmotivering jämte det övervägande flertalet av de till kollegium inkomna yttrandena.

Kontrollstyrelsen, som undersökt de intressen, vilka borde beaktas vid utformande av ett monopol, har härvid uppmärksammat sulfitsprittfabrikanternas intresse av att erhålla skälig vinst å sin tillverkning och att kunna fortsätta densamma åtminstone i samma omfattning som hittills. Härtill komme, enligt kontrollstyrelsens uppfattning, ehuru mera i andra planet, ett intresse hos sulfitmasseindustrien här i landet att komma i tillfälle utnyttja sulfituluten till framställning av sulfitsprit.

Den ståndpunkt, styrelsen sålunda intagit till sulfitspritindustriens befrämjande, föranleder kollegium att framställa vissa erinringar. Enligt vad kollegium ovan framhållit måste det anses vara ett statsintresse av högsta vikt att få till stånd en omfattande tillverkning av sulfitsprit inom landet för att därigenom åstadkomma ersättning för importerade brännolja. Denna synpunkt synes kontrollstyrelsen icke hava beaktat. Ej heller synes den omständigheten hava vunnit tillbörlig uppmärksamhet, att det icke blott är ett privatekonomiskt intresse att kunna på ett rationellt sätt utnyttja den vid sulfittfabrikationen erhållna avfallsluten, utan att även denna fråga ur flera synpunkter är av utomordentlig betydelse för det allmänna.

Därest statens intresse av sulfitsprittillverkningens utvidgande tillbörligt beaktas, måste man enligt kollegii förmenande uppgiva tanken på monopol å handeln med sulfitsprit. Redan det faktum, att förslagen om monopol förmått lägga en hämsko på skapandet av nya sulfitsprittfabriker, är i detta avseende belysande. Därest monopolet skulle bliva verklighet, torde man med stor sannolikhet kunna befara icke blott att — såsom kontrollstyrelsen uttalat — tillverkningen kommer att fortsätta åtminstone i samma omfattning som hittills, utan även att en tillbakagång måhända kommer att äga rum.

Som utgångspunkt för sitt förslag om monopol har kontrollstyrelsen tagit ett av svenska cellulosaföreningen avgivet yttrande över

kommerskollegii och nykterhetskommitténs förslag. Häri hade cellulosa-föreningen angivit vissa förutsättningar, som ovillkorligen måste anses uppfyllda, för att ett monopol ur sulfitspritindustriens synpunkt kunde anses välbetänkt. I motsats mot kontrollstyrelsen anser kollegium styrelsens förslag till monopol icke fylla de angivna förutsättningarna. Kollegium tillåter sig därutinnan åberopa ett av Sveriges industriförbund i ämnet gjort uttalande.

Industriförbundet anför följande:

»Under trycket av den förlamande osäkerhet, om vilka åtgärder beträffande handeln med denaturerad sprit, som kunna komma att av statsmakterna antagas, och i känslan av att den för upparbetandet av en sulfitspritindustri mest gynnsamma tiden förrann utan att utnyttjas, har man även att se den av svenska cellulosa-föreningen till kungl. kontrollstyrelsen ställda skrivelsen av 7 oktober 1916. Denna skrivelse, som i själva verket innehåller en synnerligen skarp kritik av monopoltanken, har dock av kontrollstyrelsen tolkats som ett tillstyrkande av statsmonopol därför, att cellulosa-föreningen anser monopolet genomförbart endast under den förutsättningen, att nykterhetskommitténs uppslag utvecklats därhän, att institutionen kan träffa ett flerårigt avtal angående en på förhand fixerad kvantitet, som till fastställt pris årligen finge levereras av fabrikena', och anför föreningen vidare, att en dylik åtgärd endast är möjlig under förutsättning av att samtidigt statsmonopol på brännolja införes.

Att ett sådant uttalande kan av kontrollstyrelsen framföras som ett tillstyrkande av ett monopol av kontrollstyrelsens typ och användas som argument för att föra denna tanke vidare, synes förbundet oförklarligt.

Ett statsmonopol av cellulosa-föreningens typ, där monopolets införande blir beroende av, huruvida sulfitspritfabrikanterna bliva tillfredsställda med försäljningsvillkoren eller ej, torde knappast vara från statens sida antagbart. Ett statsmonopol åter av kontrollstyrelsens typ, där försäljningsvillkoren bestämmas av den redan förverkligade monopolinstitutionen, har av cellulosa-föreningen avböjts, ty såsom cellulosa-föreningen anført redan om nykterhetskommitténs förslag 'industrien skulle icke finna någon trygghet varken för tillräckligt stor avsättning eller för antagliga priser och skulle således icke våga företaga de kostbara nyanläggningarna'.»

Kommerskollegium får för sin del i sak uttala sin anslutning till detta industriförbundets yttrande.

Kontrollstyrelsen sammanfattar betingelserna för att monopolet

skulle kunna tillgodose jämväl sulfitspritindustriens intresse på följande sätt: »nämligen

1) att avtal träffas mellan sulfitspritfabrikerna och monopolinstitutionen om leverans för en följd av år framåt av fabrikernas tillverkning,

2) att monopolinstitutionen utformas på sådant sätt, att den blir i stånd att kraftigt och affärsmässigt arbeta för sulfitspritsens ökade avsättning samt att sulfitspritindustriens synpunkter i avseende å pris och övriga leveransvillkor tillförsäkras behörigt beaktande inom institutionen,

3) att skydd beredes sulfitspriten mot den hittillsvarande konkurrensen från brännoljornas sida.»

Den tankegång, som ligger bakom den tredje punkten, torde väl närmast vara, att skydd beredes *monopolet* mot konkurrens från brännoljornas sida. I själva verket torde detta moment böra sättas i första rummet, om den ifrågasatta monopolinstitutionen skall hava några utsikter att bestå. Om monopolet skall för en längre tid binda sig för inköp, baserade på tillverkningspriser oberoende av marknadsprisen, och vid sin utförsäljning endast pålägga sina direkta omkostnader, är det tydligt, att institutionen måste för att möta de dåliga tiderna kunna bestämma över då uppträdande marknadspris och förhindra, att de ekvivalenta prisen ifråga om brännolja sjunka under monopolets spritpris. Sker ej så, kan för staten uppkomma en kändbar och oberäknelig förlust, och kollegium kan för sin del icke tillstyrka en sådan anordning. Härav framgår, att ett spritmonopol av föreslagen typ icke är tänkbart utan ett samtidigt monopol på brännolja, och då kollegium på anförda skäl funnit sig böra taga bestämt avstånd från ett sådant, följer redan härav, att kollegium icke kan tillstyrka spritmonopolet. Men även förutsatt, att ett brännoljemonopol läte sig genomföras, måste kollegium ställa sig frågande, varhän de av kontrollstyrelsen skisserade grundlinjerna skulle föra. För att undvika förlust måste monopolet i lågkonjunkturer med konstlade medel hålla priset på skattefri sprit och brännolja över det rådande marknadspriset. Bortsett från de praktiska svårigheterna att genomföra ett sådant tillstånd, torde man nödgas medgiva, att under sådana tider konsumentintressena komma att bli i hög grad lidande genom monopolets existens, en olägenhet, som knappast uppväges därav, att monopolet under högkonjunkturer haft förtjänsten att tillhandahålla sulfitsprit — däremot säkerligen ej brännolja — till ett lägre pris, än om marknaden varit fri.

Såsom kollegium ovan erinrat, finnes möjlighet för att sulfitsprit-

industrien, om densamma får fritt utvecklas utan att utsättas för några statliga tvångsåtgärder i ekonomiskt avseende, skall kunna under högkonjunkturen erhålla så stor vinst, att en väsentlig del av anläggningskostnaderna kan amorteras. Den blir då i stånd att under lågkonjunkturer gå under det nu beräknade självkostnadspriset och kan ha utsikter att upptaga konkurrensen även vid låga marknadspriser på brännolja. Kollegium finner sålunda för sin del, att konsumentintresset i längden blir på bästa sätt tillgodosett genom den fria prisbildningen. Kollegium vill samtidigt erinra därom, att ännu möjliga förbättringar i tillverkningen i förbilligande riktning säkerligen komma att framtingas under det ekonomiska trycket, under det att en sådan utveckling är tvivelaktig under hägnet av genom ett monopol garanterade tillverkningspriser.

Med avseende å spritmonopolets närmare utformning finner kollegium densamma giva anledning till anmärkning ur flera synpunkter, såsom beträffande den förutsatta förmågan hos monopolet att kunna i förtid beräkna den kvantitet, som skall åtgå för den följande perioden m. m. Kollegium finner det dock överflödigt och ej av förhållandena påkallat att ingå på någon närmare granskning härav.

Utgångspunkt för såväl nykterhetskommittén som kontrollstyrelsen har varit att söka tillse, att den skattefria spriten icke blir missbrukad såsom berusningsmedel, en strävan som kollegium för sin del givetvis finner böra vinna allt beaktande. Kollegium har dock icke kunnat finna några skäl anförda för och sålunda icke kunnat bliva övertygat om att monopolinstitutionen skulle på något sätt utgöra en nödvändig förutsättning för realiserandet av dessa strävanden. Såvitt kollegium kan se, böra inga svårigheter föreligga att förlägga kontrollen över sulfitspriten till de olika fabrikena och att därjämte tillämpa särskilda föreskrifter för handeln med den skattefria spriten, föreskrifter av huvudsakligen den art, som av kontrollstyrelsen föreslagits. Kollegium vill dock för sin del ifrågasätta, huruvida dessa långt gående bestämmelser, vilka givetvis komma att försvåra den lojala konsumtionen av teknisk sprit och motorsprit, verkligen äro i allo av behovet påkallade för vinnande av syftet att begränsa missbruket.

Beträffande handeln med den skattefria spriten vill kollegium icke underlåta framhålla, att de legitima handelsintressen, som härvidlag komma ifråga, i största möjliga omfattning böra vinna berättigad hänsyn. Att utan vidare förlägga bestämmanderätten över utdelande av rättighet till detaljhandel med vissa slag av denaturerad sprit till kontrollstyrelsen eller, som denna styrelse föreslagit, sprithandelskommissio-

nen synes kollegium icke erbjuda garantier för att näringsidkarnas intressen bliva tillbörligen tillgodosedda.

Med avseende å vad sålunda anförts får kollegium för sin del *dels* avstyrka det ifrågasatta statsmonopolet på skattefri sprit vare sig i eller utan samband med statsmonopol på brännolja, *dels* hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes ej mindre i enlighet med kollegii i underdånig skrivelse den 21 april 1915 framlagda förslag utfärda förordning om ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen den 10 oktober 1890 angående denaturering av brännvin ävensom kungörelse, innefattande föreskrifter om förvaring av med bensol denaturerad sprit, än även i huvudsaklig överensstämmelse med kontrollstyrelsens förslag med de av kollegium påyrkade ändringar och modifikationer låta utarbета förslag till kontrollbestämmelser till förekommande av missbruk av skattefri sprit såsom berusningsmedel.

Vad beträffar det remitterade ärendet i övrigt och särskilt förslaget till förordning angående vissa alkoholhaltiga preparat har kollegium, som med hänsyn till angelägenheten, att snarast möjligt få den s. k. sulfitspritfrågan löst, ansett sig böra omedelbart och separat behandla de delar av remissen, som beröra densamma, för avsikt att framdeles inkomma med underdånigt utlåtande i de nu icke behandlade delarna av ärendet, i följd varav kollegium hemställer, att handlingarna i detsamma i sinom tid ånyo varda överlämnade till kollegium.

Underdånigst

K. A. FRYXELL.

PER G. FRIBERG.

AXEL F. ENSTRÖM,
föredragande.

S. E. Österberg.

P. M.

angående yttranden om sulfitspritindustriens främjande och förslaget till förordning angående skattefri sprit m. m.

Till det av collegium väckta förslaget om vidtagande av åtgärder till främjande av uppkomsten av en tillverkning av sulfitsprit inom landet hava samtliga hörda industriorgan uttalat sin anslutning. Med avseende å frågan om lämpligaste sättet härför — tullskydd, brännoljemonopol eller fri konkurrens — har gjorts följande uttalanden.

*Sulfitsprit-
tillverk-
ningens be-
främjande.*

Sveriges industriförbund anser ett brännoljemonopol olämpligt, emedan det kommer att medföra en fördyring av varan, förorsakad av de strama former, under vilka en statsorganisation måste arbeta, samt emedan det dessutom innebär en inbjudan till beskattning vid tider, då behov av ökade skatter inträda. Förbundet ifrågasätter till och med, huruvida ett brännoljemonopol överhuvudtaget är genomförbart.

Förbundet framhåller, att till förmån för sulfitspriten *under vissa förhållanden tull* kan vara erforderlig, särskilt under en övergångsperiod för befastandet av motorspritsens ställning å den inhemska marknaden.

Stockholms handelskammare framhåller till en början, att kammaren i ett till riksdagen år 1916 avgivet utlåtande avstyrkt brännoljemonopol samt vidhåller denna sin ståndpunkt. Handelskammaren anser, att man åtminstone för närvarande för ernående av det avsedda syftet *praktiskt endast har att räkna med åvägbringandet av erforderligt tullskydd*. En skyddstull måste likväl garanteras bliva bestående under viss tid framåt, eventuellt med successiv sänkning, enär i annat fall nödigt underlag skulle saknas för kalkylerande av de nya fabrikernas räntabilitet. Den av kommerskollegium föreslagna tullsatsen å bensen och gasolin med 20 öre per kilogram anser dock handelskammaren — under framhållande av att en sådan tull skulle uppgå till inemot 100 procent å priset å dessa varor före krigsutbrottet samt att dessa varor även begagnas för lastautomobiler och den kemiskt-tekniska industrien — böra avsevärt reduceras. Handelskammaren förordar dock tullskyddssystemet endast under den förutsättningen, att det kan med full visshet fastslås, att sulfitspriten såsom motorbränsle icke inom en överskådlig framtid kan riskera ruinerande konkurrens från jämväl andra brännoljor än de båda förutnämnda, till exempel fotogen. Det skulle nämligen vara synnerligen betänkligt, om man nödgades lägga hög tull även på denna olja.

Östergötlands och Södermanlands handelskammare anser, att de åtgärder, som föreslagits såväl av kommerskollegium som av kontrollstyrelsen, äro av sådan be-

skaffenhets, att de skulle medföra synnerligen ödesdiga konsekvenser och otvivelaktigt bliva till mer skada än gagn för sulfitspritfrågans lösning. Beträffande särskilt kontrollstyrelsens förslag om reglering av brännoljaimporten synes detta handelskammaren vara baserat på i näringslivet så djupt ingripande och förkonstlade metoder, att det under normala förhållanden endast kan medföra skada.

Till handelskammarens kännedom hade kommit, att aktiebolaget Scania-Vabis nyligen anställt försök med sulfitsprit med synnerligen goda resultat. Jämförande försök hade gjorts med motorer drivna dels med bensin, dels med sulfitsprit tillsatt med 20 procent bensol. Dessa försök hade givit till resultat, att den med bensol denaturerade sulfitspriten lämnat 20–25 procent större effekt per tidsenhet än samma volym bensin. Det vore därför betänkligt att på något sätt hindra utvecklingen. Handelskammaren funne det lyckligaste för frågans lösning vara, att *åt den enskilda företagsamheten överlämnades att sköta om utvecklingen* samt att staten i stället genom borttagande av de restriktioner, som hindra detta, sökte befördra frågans lösning. Framför allt borde motorspriten göras lätt tillgänglig för lojala avnämare.

Liknande synpunkter göras även gällande av *handelskammaren i Gävle*, som dessutom anser, att paragraf 2 moment 1 i brännvinsförsäljningsförordningen bör slopas för vinnande av likställighet mellan potatisbrännerierna och sulfitspritfabrikerna.

Även *Smålands och Blekinge handelskammare* kan ej biträda förslaget om införande av statsmonopol å brännoljor. Att lägga produktionsmedel vare sig de frambringas inom eller utom landet, under statsmonopol anser handelskammaren ej nationalekonomiskt klokt. Andra brännoljor än bensin kunna, såvitt för närvarande vore känt, ej ersättas med sulfitsprit. Det vore därför av stor vikt. särskilt med hänsyn till oljemotordriften inom lantbruks- och fiskenäringarna, att importen av andra brännoljor än bensin blir fri.

Handelskammaren ansluter sig till förslaget om *skyddstull* samt föreslår, att *tullinkomsten användes till subvention åt sulfitspritfabrikerna*, en synpunkt, som även göres gällande av Norrbottens läns handelskammare. Smålands och Blekinge handelskammare föreslår under vissa angivna förutsättningar en tull å bensin om 4 öre per liter. Bensinen skulle då, enligt handelskammarens beräkning, efter återinträde av normala förhållanden betinga ett pris av lägst 20 öre per liter. Med en subvention av 4.5 öre, till att börja med 6 öre, per liter skulle sulfitspritfabrikerna kunna sänka bensolpriset från 19.5 öre till 15 öre per liter och konkurrens med bensinen sålunda möjliggöras.

Handelskammaren vill ej biträda det på sina håll framställda förslaget, att sulfitspritfabrikerna skulle få tillverka dricksprit.

Gotlands handelskammare finner förslaget med tull å petroleumbensin och gasolin mindre tilltalande, men anser dock *tull mera tilltalande än brännoljaimport* på grund av olägenheten av statens ingripande i rena handelsfrågor.

Handelskammaren anser, att andra medel stå till buds för gynnande av sulfitspritindustrien, samt föreslår upphävandet av bestämmelsen om, att brännvinstillverkning vid bränneri ej må bedrivas mer än halva året, för såvitt ej hela tillverkningen denatureras eller utföres ur riket, samt sulfitsprits likställande med dricksprit, under förutsättning av, att den förstnämnda kan göras fullt användbar till förtäring.

Skånes handels-, industri- och sjöfartskammare finner de av kollegium före-

slagna åtgärderna till sulfitspritens användning välbetänkta med undantag av förslaget om tull å bensin. Lämpligheten av skyddstull för en industri, vars förmåga att av egen kraft arbeta sig fram man saknar möjlighet att bedöma torde kunna dragas i tvivelsmål. En av handelskammaren tillkallad sakkunnig — ingenjör Bengt Torbjörnsson — beräknar till skillnad från ingenjör Stålnacke självkostnadspriset efter återgång till normala förhållanden till 21.7 öre per liter. Handelskammaren uppskattar under samma förutsättning priset å bensin cif europeisk hamn till 22 öre per liter. Sakkunniga anse spritens effektiva bränslevärde likvärdigt med bensinen under förutsättning av maskinernas omkonstruering. Det finnes vidare goda förhoppningar om möjligheten att på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt tillvarataga lutens alla organiska ämnen. I betraktande av dessa omständigheter synes sulfitspriten *med framgång kunna upptaga konkurrensen även utan tull*. Man bör i detta sammanhang även beakta vådorna av ett tullkrig mot de mäktiga oljetrusterna.

Ehuru det vore uppenbart, att vissa av de svårigheter, som möta bensinens beläggande med tull, skulle undanröjas genom ett brännoljemonopol, hyser handelskammaren den bestämda farhågan, att ovannämnda mäktiga företag, som kontrollera världshandeln med brännolja, skulle verksamt motverka realiserandet av en sådan tanke.

Göteborgs handelskammare ställer sig avvisande mot allt monopol. Även mot förslaget med skyddstull hyser handelskammaren stora betänkligheter. Då ett direkt statsunderstöd till sulfitspritindustrien av flera skäl vore olämpligt, kunde, emedan nämnda industri antagligen alltid komme att bliva förenad med framställning av sulfitmassa, möjligen ett efterskänkande eller en *minskning av skogsvurdsavgifterna å sulfitmassa*, framställd av samma företag, begagnas såsom medel för att ekonomiskt underlätta sulfitsprittillverkningen.

Västergötlands och norra Hallands handelskammare finner statsmonopol vid försäljningen av sulfitsprit otänkbart, om det ej kompletterades med statsmonopol å brännolja, men har ej från något håll hört någon önskan uttalad om monopol överhuvud. Med stor sannolikhet komme sulfitspriten, tack vare möjligheten att ur sulfituluten jämväl kunna framdraga andra värdefulla ämnen än sprit, att såväl vad angår framställningskostnad som andra egenskaper kunna konkurrera med brännolja såsom motorbränsle, och torde *statsunderstöd* därför vara *obehöligt*.

Handelskammaren i Karlstad finner kontrollstyrelsens förslag böra äga avgjort företräde framför övriga förslag, som framställts för att möjliggöra ett allmänt tillvaratagande av spriten ur sulfituluten. Såsom skäl härför anför handelskammaren, att om en för landet nyttig industri kan skapas och en för utvecklingen hämmande fördyring av en för landet nödvändig artikel samtidigt kan genom införande av statsmonopol undgås, ett sådant måste anses fullt berättigat. Dock bör ett *monopol å denaturerad sprit* även omfatta *lys- och brännoljaimport*. Handelskammaren anser, att ett monopol av denna omfattning skulle göra oss mindre beroende av de utländska oljebolagen.

Sveriges allmänna handelsförening antager, att huvudsyftet med den föreslagna lagstiftningen är att skaffa statsverket inkomster samt att göra tillverkningen av sulfitsprit inom landet mindre beroende av importerade brännolja. Det vore visserligen i allo önskvärt, om försäljningen av sulfitsprit kunde överlämnas till köpenskapen i vanlig ordning, men, om detta med hänsyn till brännolja anses ej kunna ske med framgång, synes det föreningen lämpligast att tillhandahållandet

av skattefri sprit öfverlämnas till *ett monopolföretag liknande aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet*. För sulfitspritsens tryggande torde under förutsättning av statsmonopol ett importmonopol å brännolja även bliva nödvändigt. Den prisreglering emellan spriten och brännoljorna, som härigenom skulle åstadkommas, torde ej böra ske uteslutande genom tullskydd.

Svenska cellulosaforeningen vidhåller sitt till kontrollstyrelsen avgivna och i dess utlåtande intagna yttrande, vari framhålles, att det vore för industrien likgiltigt till vem — en monopolinstitution eller enskilda köpare — den får avyttra sin vara. allenast denna kan säljas till antagligt pris. Under hägnet av tullskydd vore det möjligt för sulfitspritindustrien att arbeta sig fram. Detta vore icke förhållandet med ett monopol av nykterhetskommitténs typ. Endast under förutsättning att detta uppslag utvecklades därhän, *att monopolinstitutionen kan träffa flerårigt avtal angående en på förhand fixerad kvantitet, som till fastställt pris årligen finge levereras av fabrikerne, vore densamma i stånd att befördra sulfitspritindustriens utveckling*. I samband med ett sådant monopol, borde även införas monopol å importen av brännolja.

Sveriges minuthandlars riksförbund föreställer sig, att ett av de viktigaste syftena med nu ifrågavarande lagstiftningsåtgärder är att frigöra landet från beroendet av utländskt bränsle och samtidigt trygga nödig tillgång på inhemskt sådant. Ett monopol efter kontrollstyrelsens förslag skulle emellertid omöjliggöra detta. Förbundet synes önska ett fullständigt brännoljemonopol med tryggad avsättning för inhemskt motorbränsle. Därest detta ej vore möjligt att på en gång genomföra, föredrager förbundet tullvägen. En förutsättning vore dock att tullen garanterades bliva stadigvarande.

Sveriges kolonialvaruengrossisters riksförbund anser, att om tvångsåtgärder oundgängligen måste tillgripas tull vore det mest sympatiska. Men bör tullen sättas väsentligt lägre än kommerskollegium föreslagit och succesivt minskas för att till slut alldeles borttagas. Den av kollegium föreslagna inskränkningen i denatureringsrätten synes förbundet välbetänkt.

Skall ett monopol införas måste detta förbindas med brännoljemonopol.

Sveriges färg-, drog- och kemikaliehandlars förening finner en tull på bensin och fotogen orättvis, men anser ett brännoljemonopol ännu olämpligare, då väl därigenom brännoljorna skulle förbehållas en del näringsidkare, under det andra, särskilt motorägarna, skulle tvingas använda den dyrare sulfitspriten.

Sveriges industriförbund erinrar, att nykterhetskommittén och kontrollstyrelsen ansett, att därest den denaturerade spriten får den vidsträckta användning, som åsyftas, det erfordras en effektiv kontroll över att denna vara ej missbrukas till förtäring. Dessa myndigheter ha då ej sett annan utväg än ett statsmonopol. Förbundet erkänner det berättigade i kravet på viss kontroll över handeln med denaturerad sprit, men anser farhågorna för missbruk på många håll mycket överdrivna. En fullkomligt lika effektiv kontroll, som ett statsmonopol skulle innebära, kan, enligt förbundets mening, åstadkommas även på andra sätt till exempel genom utveckling av redan förefintlig kontroll därhän, att leverans från fabrikerne finge, såsom nykterhetskommittén och kontrollstyrelsen föreslagit, ske endast till av kontrollstyrelsen godkända återförsäljare eller på särskilt tillstånd direkt till större avnämare. Skulle, mot vad förbundet anser rimligt, även partihandeln läggas under kontroll, kunde man tänka sig handeln med denaturerad sulfitsprit ja t. o. m. all denaturerad sprit cen-

Frågan om statsmonopol å handel med denaturerad sprit.

A. Behovet av kontrollåtgärder.

traliserad i ett *gemensamt försäljningsbolag*. Förbundet anser, att man med ett sådant försäljningssystem ej, såsom befarats, skulle behöva riskera oskäligt höga priser, detta bland annat emedan konkurrensen med bensin alltid skulle kvarstå. Förbundet är övertygat om, att sulfitspritindustrien är beredd att lojalt medverka till nödvändig kontroll.

Stockholms handelskammare anser i likhet med industriförbundet, att *statsmonopol ej erfordras* för ernående av behörig kontroll. Tillverkning och denaturering kan lika väl därför utan ställas under kontrollstyrelsens kontroll. Ej heller finnes det något hinder för att förbehålla gross- och detaljhandeln med denaturerad sprit åt särskilda licensierade handlande eller att införa skriftliga rekvisitioner m. fl. åtgärder, som kontrollstyrelsen påyrkar. Faran för missbruk, sedan varan kommit i konsumentens hand, är densamma, vare sig monopol finnes eller ej.

Mot monopol uttala sig även handelskammaren i Gävle, Västergötlands och norra Hallands handelskammare, Norrbottens läns handelskammare och Sveriges kolonialvaruengrossisters riksförbund, därvid särskilt hänvisas till professor Thunbergs utredning. Då med denatureringsmetodens förbättring de största svårigheterna för spritindustrien undanröjas, föreslår *handelskammaren i Gävle*, att pris utsättes för goda uppslag och utredningar i frågan.

Beträffande § 4 önskar handelskammaren i Gävle, att den måtte givas en mera utsträckt omfattning under förutsättning att betryggande åtgärder mot missbruk av vederbörande myndighet prövas föreligga. Till sådana skulle spriten kunna utlämnas odenaturerad.

§ 5. Kontrollstyrelsens förslag bör kunna överklagas.

§ 8. Tillstånd till handel med hushålls- och motorsprit bör lämnas av kontrollstyrelsen efter förslag av Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Även *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* tror, att den kontroll, som ur nykterhetssynpunkt kan vara erforderlig, kan erhållas med de av nykterhetskommittén föreslagna medlen såsom exempel lokaliserade åtgärder mot missbruk av denaturerad sprit, förbättrade denatureringsmetoder m. m.

Smålands och Blekinge handelskammare anser *kontrollåtgärder* under nuvarande förhållanden *oundgängliga* samt skisserar de åtgärder kammaren anser erforderliga på följande sätt: Kontrollstyrelsen meddelar föreskrifter för denatureringen och ansvarar genom underordnade tjänstemän därför, att denatureringen blir ur nykterhetssynpunkt effektiv även beträffande importerat denaturerat brännvin; kontrollstyrelsen utformar genom detaljföreskrifter de av Kungl. Maj:t i särskilda författningar givna bestämmelser rörande villkoren för och kontroll å försäljning och innehav av skattefri sprit; tillverkarens försäljningsrätt förblir oförkränt; dock må han icke sälja mindre partier än 250 liter; tillstånd till engroshandel lämnas av kontrollstyrelsen; Kungl. Maj:ts befallningshavande reglerar detaljhandeln med hushålls-, motor- och industrisprit samt utövar genom polismyndigheterna och nykterhetsnämnderna kontroll å handeln därmed, dock att statens krutbruk och ammunitionsfabriker, sjukhus o. d. samt industrier, som icke kunna utan skada för fabrikationen använda denaturerat brännvin, bero direkt av kontrollstyrelsen. Införes det nu angivna systemet, finner handelskammaren de av riksdagen i skrivelse den 2 juni 1910 givna direktiven för frågans lösning ur nykterhetssynpunkt vara fullt tillgodosedda utan införande av statsmonopol.

Skånes handels-, industri- och sjöfartskammare åberopar professor Thunbergs

utredning samt resultaten i Göteborg såsom stöd för att så vittgående restriktioner som de föreslagna ej äro nödvändiga. Med förbättrade denatureringsmetoder eventuellt med strängare lokal denaturering i enlighet med professor Thunbergs förslag samt individuell och lokal kontroll torde tillfredsställande resultat kunna uppnås. För ernående av nämnda, individuella kontroll föreslår handelskammaren, att envar husföreståndare av polismyndighet tillhandahålles *motbok* för inköp av skattefri sprit. Inköpsrätten bör i princip vara obegränsad. I motboken göres anteckning om säljarens namn, kvantum och dag för köpet. Samma anteckningar göras av säljaren i en liggare.

Göteborgs handelskammare finner ett *internande* av de moraliskt och fysiskt fullkomligt förfallna individerna samt införande av effektiva straffåtgärder såsom *avskräckningsmedel* för andra vara ur nykterhetssynpunkt tillfyllestgörande åtgärder.

Sveriges minuthandlares riksförbund hänvisar till att det system, som på frivillighetens väg införts i Jönköpings län, vitsordats tillfredsställande. Detta system innebär, att denaturerad sprit utlämnas endast på skriftlig rekvisition i kvantiteter ej understigande $\frac{1}{3}$ liter till icke minderåriga, kända eller till inköp av brännvin berättigade personer.

Sveriges färg-, drog- och kemikaliehandlares förening har samma synpunkt. Föreningen framhåller, att den alltid, bland annat genom utsändande av cirkulär, vinnlagt sig om förebyggande av missbruk samt fixerat minsta försäljningskvantiteten till $\frac{1}{3}$ liter. Färghandlarna voro leverantörer till såväl industrien som hantverket av de varor, som ingå i sådana beredningar, vartill denaturerad sprit har sin huvudsakligaste användning. Även hushållssprit inköptes huvudsakligen i färg- och kemikalieaffärerna. På grund härav vore det ur säkerhets- och kontrollsynpunkt lämpligast, att *färg- och kemikaliehandlarna fingo övertuga återförsäljningen av denaturerad sprit*. Även allmänhetens krav syntes på detta sätt kunna tillfredsställas.

B. Monopolet
ur handels-
och industri-
synpunkt.

Kontrollstyrelsens monopolförslag har på grund av allmänna betänkligheter mot statsmonopol avstyrkts av samtliga hörda industriorgan med undantag av handelskammaren i Karlstad och Sveriges allmänna handelsförening, varjämte bör tilläggas, att Svenska cellulosaaföreningen, såsom av det föregående framgår, ej avgivit något bestämt yttrande över förslaget.

Så anser *Sveriges industriförbund*, att ett spritmonopol av den typ kontrollstyrelsen tänkt sig, d. v. s. utan skydd av vare sig tull eller brännöljemonopol, ej kan befordra sulfitspritindustrien. Först och främst kommer varan ej att förbilligas härigenom utan tvärtom, när monopolen ej arbetar under konkurrensens tryck. Vidare inbjuder monopol till beskattning. Sulfitmasseindustriens intresse att komma i tillfälle att utnyttja sulfitluten till framställning av sulfitsprit blir, enligt vad kontrollstyrelsen framhållit, blott en fråga i andra planet, ehuru den borde vara en fråga av vital betydelse i betraktande av att med sulfitlutarna årligen bortrinne ett bränslevärde motsvarande 1,000,000 ton stenkol. Ett monopol av föreslagna typ skulle ej befordra utan snarare hindra uppkomsten av nya fabriker. Då den föreslagna statens sprithandelskommission skall avgöra vad, som kan anses såsom ränta och amortering å anläggningskostnaderna samt skälig företagarevinst, men allmänheten endast få vidkännas sulfittfabrikernas tillverkningskostnad jämte monopolets förmedlings-, distributions- och denatureringskostnader vore därigenom tvångsförsäljning till tvångspriser införd. För att skydda sulfitspriten tvingades man, då, såsom

förbundet förut angivit, brännoljemonopol ej vore lämpligt eller ens möjligt, till tull a åtminstone bensin. Förbundet avstyrker på ovan angivna skäl statsmonopolet.

Stockholms handelskammare medger, att om det monopolorgan, som föreslagits, sätter inköpspriset tillräckligt högt, för att giva skälig förtjänst under en tillräcklig tid framåt, en sulfitspritindustri nog kan bringas till stånd. Då emellertid priset varje gång skall regleras efter tillverkningskostnaden, saknar fabrikanterna det intresse att nedbringa sina tillverkningskostnader och förbättra sina arbetsmetoder, han eljes skulle hava. Han skall ju alltid hava skälig vinst. Detta gör att konsumenterna få betala mer än de eljest behövt. Härtill kommer dessutom att tvist kan uppstå om vad som är »skälig vinst» och följderna kan då bli den, att någon sulfitspritindustri aldrig kommer till stånd. Denna synpunkt göres även gällande av Sveriges kolonialvaruengrossisters riksförbund.

I likhet med industriförbundet framhåller handelskammaren, att en skyddstull blir nödvändig även med monopol. Av nyss anförda skäl vore det fara, att en sådan tull blir permanent i stället för att på grund av konkurrensen succesivt nedsättas.

Östergötlands och Södermanlands handelskammare upptager frågan om den prispolitik monopolet skulle kunna tänkas tillgripa. Antingen skulle producentintresset gynnas genom höga inköp eller ock tillbörlig hänsyn tagas till konsumenterna genom åsättande av lägsta möjliga pris. Då det enligt kontrollstyrelsens förslag vore en av monopolets uppgifter att befordra sulfitspritindustrien, vore det första alternativet det antagliga. Med ledning av de förebragta utredningarna kunde man antaga, att priset därvid komme att bli lägre än med tullskydd. Intresset för konsumtion av sulfitsprit skulle på grund härav säkerligen bli det minsta möjliga. Till skydd häremot har kontrollstyrelsen ifrågasatt brännoljemonopol. Härigenom skulle det stora flertalet konsumenter tvingas att övergå från den billigare bensinen till den dyrare sulfitspriten.

Det läge en stor fara i att överlämna åt ett monopol att för lång tid framåt fastslå försäljningspriset. Om priserna vore fastslagna genom ett 10-årigt kontrakt samt tillverkningskostnaderna under tiden väsentligt nedbringades, vore det tämligen säkert, att prisskillnaden ej skulle komma konsumenterna till godo.

Det förefaller handelskammaren *egendomligt*, att monopol av detta slag ens kan ifrågasättas. Kammaren finner, att endast ett sådant monopol, som avser njutningsmedel, lyxartiklar m. m., sådant, vars ändamål är att skaffa staten inkomster, kan försvaras.

En privattrust med så gott som monopolställning finner handelskammaren bättre än ett statsmonopol. Detta emedan en sådan är underkastad konkurrens från utlandet samt ingripande från staten. Denna synpunkt synes vara omfattad av flertalet handelskammare.

Smålands och Blekinge handelskammare anser, att det framkomna monopolförslaget skiljer sig väsentligen från det i riksdagens skrivelse i ämnet av den 2/6 1910 angivna förslaget till det denaturerade brännvinets eventuella »monopolisering hos spritbolagen, apoteksinnehavare och ett fåtal andra försäljare». Monopolförslaget stode svårigen i samklang med riksdagens direktiv, »att det bör tillses, att de åtgärder, som kunna anses påkallade till kontroll mot missbruket av denaturerad sprit, icke bör försvåra åtkomsten av den för industri, hantverk och hushållsbruk alltmer erforderliga varan eller fördyra densamma». Enligt handelskammarens mening är

ett statsmonopol mera än enskilda monopol ägnat att hämma tillverkningen och tillgången på en vara samt att fördyra densamma. Handelskammaren har fått den uppfattningen, att man från nykterhetshåll i själva verket vill hämma sulfitsprit-industrin av fruktan för spritens missbruk till förtäring. Det vore synnerligen beklagligt, om denna fråga skulle behöva avgöras under trycket av den politiska nykterhetsstriden. Av i huvudsak samma skäl, som framförts av industriförbundet, *avstyrker* handelskammaren monopolinstitution av varje slag.

Handelskammaren i Gävle anser, att monolet skulle göra näringslivet stor skada. Antingen skulle det med konstlade medel gynna tillverkningen eller skulle det i sin strävan att pressa ned priset till lägsta möjliga nivå komma att avskräcka producenterna från tillbörlig utveckling av sulfitspritindustrin. I båda fallen skulle konsumenterna komma i ett ogynnsammare läge än nu, i det sistnämnda även sulfitspritindustrin. En tredje möjlighet vore, att monolet användes såsom ett bekvämt medel att beskatta industrisprit. I likhet med flera andra handelskammare anser handelskammaren det helt visst omöjligt att, såsom kontrollstyrelsen tänkt sig, utan särskilda svårigheter och olägenheter beträffande betalningsvillkor, tomkärl m. m. distribuera spriten direkt från fabrikena till minuthandlarna utan mellanhand av grosshandel. I övrigt gör handelskammaren gällande de förut anförda skälen mot allt monopol samt anser en privattrust bättre. *Handelskammaren avstyrker sålunda monopol.* Handelskammaren önskar därför att ett nytt förslag till förordning om skattefri sprit utarbetas i huvudsak byggt på kontrollstyrelsens förslag men med uteslutande av monopol.

Sveriges färg-, drog- och kemikaliehandlarnes förening anser, att genom statsmonopol av föreslagen typ allmänheten skulle gå miste om den prissänkning, som sannolikt skulle komma till stånd vid fri konkurrens. Monolet skulle vidare skapa ett osäkerhetstillstånd, som skulle verka hämmande på sulfitspritindustriens utveckling även om priserna komme att hållas relativt höga. Beträffande förslaget om borttagande av grosshandeln framhåller föreningen, att detta medför, att den hittills brukliga krediten måste ersättas av kontant likvid, ja kanske i de flesta fall förskottlikvid. Detta skulle vålla många svårigheter vid leveranserna. Vidare funnes grosshandeln redan organiserad, under det att dess ersättningsorganisation måste organiseras, vilket kostade penningar. Föreningen uttalar såsom sina önskemål:

- 1) ett nytt förslag på grundval av kontrollstyrelsen, men utan monopol;
- 2) att minutförsäljningen förbehålles färghandlarna;
- 3) att grosshandeln bibehålles och förbehålles färghandelsgrossisterna;
- 4) att vederbörande myndighet vid infordrande av upplysningar angående föreslagna återförsäljare hänvänder sig till föreningens styrelse.

Handelskammaren i Karlstad. Såsom förut anförts har handelskammaren *tillstyrkt statsmonopol* även omfattande lys- och brännoljeimporten. Monopolinstitutionen bör noga sörja för, att villkoren bli fullt betryggande för sulfitfabrikerna beträffande dessas anläggningskostnader och skäliga vinst. Handelskammaren föreslår, att vinsten bör beräknas till 8 procent å det av statsmyndighet kontrollerade i företaget nedlagda kapitalet. Såsom uppmuntran i strävandet efter tekniska förbättringar i produktionen borde därutöver genom dylika förbättringar uppkommen besparing i lämplig proportion komma fabrikanter och konsumenter tillgodo.

En svårlöst fråga vid statsmonopol av nu ifrågakvarande slag torde bli prissättningen och fördelningen mellan sulfitsprit och bensinen. Handelskammaren

föreslår, att detta ordnas så att den vinst, som erhålles å bensinen, utnyttjas för att möjliggöra spritförsäljning till billigare pris. En prisreglering bleve även nödvändig, därför att sprit borde utlämnas endast till dem, som på grund av maskinella anordningar kunna använda sprit, och bensin till övriga.

Sveriges allmänna handelsförening har såsom förut angivits ansett ett *statsmonopol* å sulfitsprithandeln vara det med hänsyn till brännoljorna *enda möjliga* medlet för sulfitspritsens främjande samt föreslagit A. B. Svenska tobaksmonopolet såsom mönster. Det tänkta monopolet borde direkt sortera under vederbörande departement och ledas av sakkunniga köpmän — alltså ej vara någon statlig kommission eller nämnd. Skälig företagervinst borde inrymmas åt industrien och tillräcklig affärsvinst åt handelskåren. Avtalen borde vara fleråriga, och bör hänsyn tagas till möjliga konjunkturväxlingar.

Till Kungl. Kommerskollegii industribyrå.

I den av mig utarbetade bilagan till kungl. kommerskollegii utredning angående åtgärder för sulfitspritindustriens befrämjande har jag anfört att man genom förhöjning av kompressionsförhållandet hos motorer drivna med sprit skulle kunna påräkna en verkningsgrad som i förhållande till motorer drivna med bensin bleve som 1.2:1.0 à 1.3:1.0. I förra fallet har spritmotorers kompressionsförhållande beräknats till 7, i senare till 9. Några skäl för att kompressionsförhållandet 7, möjligen kompressionsförhållandet 9, ej skulle kunna användas, hade jag ej kunnat finna.

Sedan dess hava två speciellt för sprit konstruerade maskiner blivit utförda. Den som först beställdes, har tillverkats av Scania-Vabis på beställning av generalstabens, den som senare beställdes, har utförts av Tidaholms bruks aktiebolag på beställning av kungl. kommerskollegium för medel, vilka av Reymersholms gamla spritförädlingsaktiebolag ställts till kollegii förfogande för ändamålet. Ritningarna till motorerna hava granskats av undertecknad och voro kompressionsförhållandena respektive 6.5 och 7 med möjlighet vid båda maskinerna för ytterligare höjning av kompressionsförhållandet. Dessutom voro båda maskinerna så konstruerade, att de genom utbyte av cylinderlock kunde förvandlas till bensinmotorer. Den av Scania-Vabis tillverkade maskinen har ännu ej provats, varemot den av Tidaholm tillverkade underkastats en del prov. Dessa prov hava tillfullo bestyrkt de av mig uttalade förmodandena, och får jag i det följande giva en kort sammanställning av de resultat, som hittills vunnits.

Maskinen har provats vid drift med bensin och ett kompressionsförhållande av 4.65, ett för bensinmotorer vanligt värde. Därvid utbromsades 32.2 effektiv hästkrafter vid ett varvantal av 1,000 per minut och en bensinförbrukning av 258 gr. per effektiv hästkraft och timme. Bensinens effektiva värmevärde var 10,280 v. e. per kilogram varför värmeförbrukningen uppgick till 2,652 v. e. per effektiv hästkraft och timme.

Maskinen har vidare provats vid drift med bensolsprit, bestående av 95 procentig sprit tillsatt med 10 liter bensol och 0.65 liter allmänt denatureringsmedel på 100 liter sprit av normalstyrka, varvid kompressionsförhållandet var 7.04. Därvid utbromsades 33.4 effektiva hästkrafter vid ett varvantal av 1,042 per minut och en bränsleförbrukning av 326 gr. per effektiv hästkraft och timme. Bensolsprits effektiva värmevärde var 6,300 v. e. per kilogram, varför värmeförbrukningen uppgick till 2,060 v. e. per effektiv hästkraft och timme. Verkningsgraderna förhålla sig alltså som 1.28:1.0, sålunda något bättre än vad som på teoretisk väg förutsagts, vilket i detta fall skulle varit 1.19:1.0.

Vid en senare provserie, vid vilken kompressionsförhållandet vid bensindrift var 4.14 och vid spritdrift 7.00 erhöles följande jämförliga siffror.

*Drift med bensin.**Drift med sprit.*

Bromsad effkt i hästkrafter	Varv per minut	Bränsleför- brukning i v. e. per hästkraft och timme	Bromsad effkt i hästkrafter	Varv per minut	Bränsleför- brukning i v. e. per hästkraft och timme
29.0	995	2,740	30.50	1,000	2,150
37.5	1,000	2,610	40.0	1,000	1,890
22.0	1,000	3,000	20.5	1,020	2,450
14.7	1,000	3,560	15.9	1,000	2,780
8.3	1,005	4,990	8.0	1,000	3,840
17.0	1,400	2,490	48.5	1,400	2,000
41.3	1,190	2,610	45.2	1,200	1,650
37.5	1,000	2,610	40.0	1,000	1,890
31.1	800	2,670	33.0	835	2,010
21.1	600	2,970	26.2	650	2,220
18.8	520	3,140	—	—	—

Förhållandena mellan verkningsgraderna för spritmotor och bensinmotor bliva teoretiskt i detta fall som 1.25 : 1.00.

Av provningssiffrorna framgår att verkningsgradssiffrorna i verkligheten hålla sig något över detta värde vid såväl olika belastning med normalt varvantal som vid maximibelastning under olika varvantal.

Frågan om ett högre kompressionsförhållande än 7 kan användas vid spritmotorer har ännu ej kunnat experimentvis undersökas. Dock tyda de vunna resultaten därpå, att värdet 7 ligger nära gränsen, åtminstone då spriten har den koncentration och bensoltillsats, som här använts. Vid lägre koncentration eller bensolhalt torde utsikterna för kompressionsförhållanden över 7 vara större, men kan dels å andra sidan bliva fråga om, huruvida det är någon fördel att hava en större vattenhalt i spriten ävensom om olägenheter uppstå vid ytterligare höjning av kompressionsförhållandet. Dessa frågor äro föremål för vidare undersökningar.

Under alla förhållanden hava de hittills utförda proven givit resultat vilka ställt kungl. kommerskollegii tidigare gjorda beräkningar på en fast och säker grundval.

En del försök med av professor T. Thunberg i Lund föreslagna denatureringsmedel äro även planerade.

Då ansökningen om denaturering av sprit för dessa prov behandlades i kungl. kontrollstyrelsen erhöj jag emellertid av överdirektör Zethelius det meddelandet att dessa försök voro överloppsgärningar emedan intet hinder förelåg för motorspritdenaturering med enbart bensol, enligt kungl. kommerskollegii förslag, så snart det av kungl. kontrollstyrelsen föreslagna statsmonopolet för handel med denaturerad sprit blivit verklighet. Då givetvis denatureringsproblemet ej kan vara en funktion av statsmonopolfrågan, utan blott av kontrollfrågan, torde överdirektör Zethelius ord ej få tolkas efter bokstaven utan hava inneburit att intet hinder från kungl. kontroll-

styrelsens sida förelåg mot motorsprits denaturering med enbart bensol, så snart från kontrollstyrelsens synpunkt tillfredsställande kontroll över handeln med denaturerad sprit genomförts.

På överdirektör Zethelius välvilliga meddelande tillät jag mig svara, att kungl. kommerskollegii förslag om denaturering av motorsprit med enbart bensol dikterats därav, att det enda ur motorsynpunkt oantastbara denatureringsmedel, som för närvarande vore känt, var bensol, varför kungl. kontrollstyrelsens gynnsamma ställning till detta kungl. kommerskollegii förslag vore synnerligen lycklig, att, då å andra sidan kollegii förslag ej berodde på någon ovilja mot bättre denaturering, kollegium gärna ville bidra till denatureringsproblemets förande framåt genom att pröva de förslag, som framkommit, och därför önskade fullfölja de föreslagna försöken oberoende av de tankar om framgång eller ej, som kunde förefinnas hos skilda fackmän.

Stockholm den 2 augusti 1917.

E. HUBENDICK.
